

Kvindens ligestilling efter familiegelovgivningen - hvad nu?

Af Christa Lund Herum

Efter vedtagelsen af Marokkos nye familiegelov i 2004, La Moudawana, der er blevet rost for at give kvinderne flere rettigheder og øge ligestillingen i Marokko, er den aktuelle udfordring først og fremmest at sikre at loven i praksis realiseres og at kvinderne får mulighed for at drage fordel af de nye rettigheder, som den nye lovgivning giver dem. Den nye familiegelov kritiseres eksempelvis for ikke at være gennemgribende nok og for at indeholde formuleringer, der giver mulighed for vilkårlige tolkninger af de enkelte artikler. Udfordringen ligger altså først og fremmest i at sikre at kvindernes nye rettigheder fortolkes til kvindernes bedste og at rettighederne efterleveres. For at sikre det, foreligger der fortsat et stort arbejde med at bryde generationers opfattelse af kvinden som en kvalitativ minoritet i et patriarkalsk samfund.

Marokko i dag

Marokkos kong Mohammed VI, som indsattes i 1999, har haft betydning for en øget kontrol af de islamiske og konservative grupper i landet, og han har haft direkte indflydelse på forbedringen af kvinders rettigheder. Marokko har således et velfungerende civilsamfund, hvor der særligt arbejdes for menneskerettigheder og kvinders ligestilling, men landet er også præget af uligheder mellem by og land, problematiske stammekonflikter og store sociale forskelle.

Kvinder og børn på gaden i Fez

En af de store udfordringer er en forbedring af uddannelsessystemet. Der er offentlige skoler i Marokko, men ressourcerne er mangelfulde, lærerne dårligt uddannede og dårligt lønnede og der er problemer med at få gennemført skolereformer. De marokkanere, der ikke har råd til at betale for private skoler, må nøjes med en mangelfuld skolegang, hvis de da overhovedet kommer i skole.

En anden udfordring er børnearbejde. Næst efter Indien anslås Marokko at være det land i verden med det største antal børnearbejdere. I Marokko er der en speciel gruppe af unge tjenestepiger, *la petit bonne*, som arbejder under usle forhold i private hjem. Det er svært at få afskaffet systemet med disse unge tjenestepiger, da de fleste familier fra mellem- og overklassen har en sådan pige ansat. Fælles for alle børnearbejderne er at de oftest er nødsaget til at arbejde for at hjælpe med til at tjene penge til deres families overlevelse. Da arbejdet for disse børnearbejdere er hårdt og arbejdsdagene lange, kommer de selv sagt ikke i skole, og de medvirker således, uden at ville det, til at fastholde sig selv i et ondt mønster af analfabetisme, manglende viden om egen rettigheder og med ringe chancer for at forbedre deres fremtidsmuligheder.

I de seneste år har der været en bevægelse i familiemønsteret i Marokko, der tenderer imod familiemønsteret i Europa. Dette medfører blandt andet at der er flere registrerede singler, altså personer der fravælger det traditionelle familieliv for en singel-tilværelse. Disse singler er hovedsagligt alle mænd. I de unge familier er der desuden en tendens til at man dels får børn senere og dels får færre børn end tidligere generationer. Samtidig er "uægte" børn, altså børn født udenfor ægteskab, fortsat en stor skam, og antallet af aborter er højt.

Besøg på den danske ambassade i Rabat

Vi besøgte den danske ambassade i Rabat en solrig, varm formiddag. Ambassaden ligger smukt i et villakvarter, omkranset af røde og violette blomstrende hække. Vi var ni fra IKS, fire kristne og fem muslimer, som blev budt velkommen af den danske ambassadør, Anne-Marie Esper Larsen, der gav os

Den danske ambassadør Anne-Marie Esper Larsen og interesserede lyttere fra IKS

en kort introduktion til Marokko. Vi fik indtryk af et land i udvikling men dog med fortsatte udfordringer, af et Marokko, der både er et moderne samfund og samtidig rummer sin gamle, stolte kultur og historie, og ikke mindst fik vi et positivt indtryk af en gæstfri og imødekommende befolkning.

Efter mødet med ambassadøren mødtes vi med projektrådgiveren for KVINFO (Dansk Center for Kvinde- og kønsforskning), Mme. Houda Zekri, for at drøfte ligestillingens

vilkår og for at hører om de tiltag der er sat i gang for at fremme ligestillingens praksis i Marokko. Mme Houda Zekri viste sig at være en ung kvinde med et ærligt engagement og en tro på gennemslagskraften i de projekter, hun har ansvaret for. Alligevel var hun realistisk og udviste et totalt fravær af naivitet, når snakken faldt på de udfordringer, der opstår i projekterne, og hvilke muligheder der er for en succesfuld fortsættelse af projekternes formål også efter projektperioden er ophørt.

Baggrunden for projekterne

Det bilaterale samarbejde, eller rettere partnerskab, mellem Danmark og Marokko, blev underskrevet i 2006 - altså to år efter vedtagelsen af den nye familielov i Marokko – og er et af tiltagene i det såkaldte Arabiske Initiativ under det Danske Udenrigsministerium. Samarbejdet har til nu resulteret i flere projektområder, hvoraf *Styrkelsen af kvinders rettigheder gennem støtte til gennemførelse af Familieloven* er et. Det er netop dette område KVINFO's indsats retter sig imod i de nuværende projekter; 1) styrkelse af kvinders politiske deltagelse, 2) styrkelse af kvinders økonomiske muligheder, og 3) styrkelse af kvindeligt lederskab i fagforeninger og andre professionelle organisationer.

I de konkrete aktiviteter samarbejder KVINFO med lokale institutioner og organisationer i Marokko, som eksempelvis Ministère de la Justice (Marokkos justitsministerium), CDG (Center for menneskers rettigheder), AEFÉ (foreningen Ennahil for kvinder og børn) og LDDF (demokratisk forening for kvinders rettigheder).

Hvad går aktiviteterne konkret ud på?

Overordnet set rette de konkrete aktiviteter sig imod at fremme og sikre kvinders rettigheder efter den nye familielovgivning, at bekæmpe vold imod kvinder samt at sikre kvinders deltagelse og ansvar i det politiske liv og deres civile rettigheder.

I forbindelse med sikring af kvinders rettigheder ved domstolene, er der nu oprettet informations - og ventesale i retssalene, hvor kvinderne og deres familier kan få information og vejledning om rettigheder og procedurer. For at kunne give den bedst mulige rådgivning er man begyndt at uddanne nogle af de ansatte, så de kan give kvinderne information og oplysninger om deres rettigheder, og udvalgte dommere er udpeget til at rådgive i skilsmisssager. Pålidelig rådgivning og information er et stort skridt fremad i den marokkanske retsverden, der ofte er præget af korruption og bestikkelse.

Bekæmpelse af vold imod kvinder

Bekæmpelsen af vold imod kvinder har tidligere været et tabu – det var bare noget, der skete, og noget man holdt for sig selv i familierne. Denne tendens er der stadig, forbedringer sker som bekendt ikke natten over på grund af ændringer i lovgivningen, men der er ved at ske en opløsning af tabuet med en begyndende forståelse for at vold imod kvinder ikke er acceptabel. De marokkanske kvinder henvender sig først og fremmest til NGO'er end til domstolene med problemet, da en anmeldelse ved domstolene involverer konsekvenser for deres mænd og familier. Kvinderne ønsker almindeligvis ikke mændene

straffet eller at begære skilsmisse, men de vil derimod have stoppet volden imod dem, så familien kan fungere optimalt og sundt.

Rådgivning og hjælp til dette kan netop hentes hos de forskellige NGO'er, uden de juridiske komplikationer og konsekvenser en henvendelse til en domstol vil medføre. Her gør det sig i øvrigt gældende at det oftest er kvinder fra de fattige og socialt svage familier, der tør henvende sig for at få hjælp, fordi det for kvinderne fra de øverste lag i samfundet i højere grad er forbundet med skam at være udsat for vold fra eksempelvis sin ægtemand.

Gør projekterne reelt en forskel?

Aminah Tønnsen, Christa Herum, Houda Zekri og Naveed Baig på Den Danske Ambassade

Ja det gør de, siger Houda Zekri. Der kan blandt andet iagttages en tendens til at vold imod kvinder ikke længere er officielt acceptabelt. Dette betyder dog ikke nødvendigvis at vold mod kvinder generelt er faldet, eller at der i familierne er en øget forståelse for det forkerte i en sådan praksis. Men en officiel fordømmelse, uanset den private praksis, kan ses som begyndelsen til en generel fordømmelse af det tabu, som vold imod kvinder i årtier har udgjort.

Hvordan ser fremtiden ud?

Houda Zekri er optimistisk omkring fremtiden og de muligheder den indebærer for kvinderne i Marokko. Men hun er også realistisk omkring det faktum at der stadig ligger store udfordringer i arbejdet for en succesfuld og vedvarende sikring af kvindernes muligheder for at håndhæve deres rettigheder.

Det er på nuværende tidspunkt eksempelvis svært at vurdere succesraten for projekterne til bekæmpelse af vold imod kvinder, ganske enkelt fordi statistiske, pålidelige observationer ikke foreligger. Der er derfor ikke noget egentligt grundlag at måle sine nuværende resultater ud fra. Men med tiden er der håb for at dette vil ændre sig, efterhånden som de igangværende og fremtidige projekter evalueres.